

De oeros - het spoor terug

Meer dan twintig jaar deed Cis van Vuure van de sectie Natuurbeheer van Wageningen Universiteit onderzoek naar de roots van de oeros. Hij speurde archieven af, ploos insecten- en stuifmeelonderzoek door, bezocht fokkerijen van Spaanse vechtrunderen en Heckrunderen en reisde af naar de plek waar de laatste oeros in 1627 overleed, het Poolse Jaktorów. Het afgelopen jaar werkte Van Vuure aan het schrijven van zijn boek.

Vechtkoe.

De introductie van het Heckrund als grote grazer in de Oostvaardersplassen in 1983 was voor Van Vuure reden om zich in de oeros te verdiepen. De Heckrunderen zijn het resultaat van een fokprogramma waarmee de Duitse gebroeders Heinz en Lutz Heck tussen 1920 en 1930 probeerden de oeros terug te fokken. Het vermoeden dat in dat fokprogramma allerlei vage veronderstellingen en persoonlijke voorkeuren de boventoon voerden, wordt door Van Vuures boek gestaafd. Van Vuure stelt dat de echte oeros een stuk groter was dan het Heckrund. De stier van de oeros had een schofthoogte van 160 tot 180 centimeter, die van de koe was 150. Heckrunderen zijn decimeters kleiner dan de oeros moet zijn geweest

(142 centimeter voor de stier en 131 voor de koe). Bovendien had de oeros een meer gedrongen lijf, was hij minder warrig behaard, en stond hij veel hoger op de poten. Als je een vergelijking zou moeten maken, lijkt de oeros nog het meest op de Spaanse vechtrunderen, met hun grote, puntige en gedraaide hoorns. Die typische hoorns maken dat Van Vuure er zich nog steeds over verbaast dat de gebroeders Heck tot de huidige Heckrunderen kwamen als terugfokresultaat van de oeros: 'Dat moeten ze zelfs in die tijd hebben kunnen zien.'

Grotschilderingen

De oeros leefde in een gebied dat zich uitstrekte van Europa en delen van Noord-Afrika tot aan India en China. In het Pleisto-

ceen, meer dan tienduizend jaar geleden, overleefden ze drie ijstijden. Van Vuure reconstrueerde de verspreiding van de oeros onder meer dankzij grotschilderingen, zoals in de omgeving van Minusinsk in Centraal-Azië, en andere kunst, zoals de afbeelding van het stierspel op een wand in het voormalige paleis van Minos op Kreta. In Noord-Afrika leefden de oerosen in een smalle beboste kuststrook en verder rondom de rivier de Nijl. Ook in Azië en Europa hield het dier zich voornamelijk in de lager gelegen gebieden op.

De oeros leefde in een landschap met dichte bossen, verschillende soorten moerassen en hoogvenen, vooral in de rivierdalen, kwelders en zeggemoerassen. Van Vuure baseert zich hiervoor onder meer op een runenvers uit de negende eeuw, waarin de oeros de bijnaam 'moerasloper' krijgt en op gegevens dat oerosen in Egypte langs de Nijl leefden. Ook het feit dat huidige wilde runderensoorten als de Afrikaanse woudbuffel en de Canadese bosbizon in soortgelijke biotopen leven, lijkt Van Vuures conclusie te versterken. Maar de even verwante Europese wisent leeft juist in een drogere omgeving, ook al ten tijde van de oeros. Daar is volgens Van Vuure meer onderzoek naar nodig.

Van Vuure versus Vera

Van Vuures zoektocht naar het biotoop van de oeros sluit aan bij de discussie die in het jaar 2000 werd geopend door landschaps-ecoloog en nieuwe-natuurideoloog Frans Vera. Die beweerde in zijn dissertatie dat het prehistorische landschap van West-Europa open en parkachtig was, met plukken bos en struweel en grote grazige gebieden. Vera's analyse is sindsdien een van de grondslagen voor de manier waarop natuurorganisaties hun gebieden inrichten en beheren. Net als in de Oostvaarders-

Jonge stieren.

Vechtkoetje.

plassen grazen nu op vele plekken in Nederland oerversies van grote grazers, vooral runderen zoals Heckrunderen, Schotse Hooglanders en Galloways, en paarden zoals de koniks.

Van Vuure komt tot een andere conclusie dan Vera. Volgens hem bestond het West-Europese landschap in de periode na de laatste ijstijd, vanaf tienduizend jaar geleden, uit aaneengesloten bossen, afgewisseld met lokale moerassen en hoogvenen – een gebied waarin nauwelijks mensen doordrongen. Zo'n gebied was nog tot 1500 te zien in de Grote Wildernis bij Kaliningrad in Baltisch Rusland, maar een wildernis zoals die daar toen bestond (grote onberoerde bosgebieden, doorsneden door kleine en grote rivieren met oobossen en moerassen), is in Europa niet meer te vinden. 'Een gruwelijk oerwoud, met veel omgevallen bomen', beschrijft Van Vuure. 'Op grote open plekken lagen hoogvenen en rond de rivieren lagen de zeggemoerassen.' Volgens Van Vuure leefden

Zwarte Miura.

daar behalve de oeros ook wisenten en paarden.

Geen harde conclusies

Van Vuure trekt in zijn boek geen harde conclusies over het huidige natuurbeheer. Wel stelt hij dat de oeros in een natuurlijke toestand nooit in staat was om bosgroei tegen te gaan en een open, parkachtig landschap te creëren. Daarvoor zijn een onnatuurlijke hoge populatiedichtheid van oerosen en hulp van de mens nodig. Natuurbeheer blijft volgens hem schipperen tussen de culturele situatie waarbij grote grazers goedkope en mensvriendelijke maaiers en snoeiers zijn in een door de mens bepaalde leefomgeving, en de natuurlijke situatie, waar de natuur in zeer grote gebieden de vrije loop krijgt, iets waarvoor in West-Europa nauwelijks ruimte is. ■

Cis van Vuure: 'De oeros - Het spoor terug'
Prijs € 15,- (plus € 5,- verzendkosten)
Te bestellen bij wetenschapswinkel@wur.nl

Oude fokstier.